

**ROMANUL „LABIRINTUL” DE ARIADNA ȘALARI SAU
DESPRE RECONFIGURAREA UNEI BIOGRAFII****THE NOVEL “LABIRINTUL” BY ARIADNA ȘALARI OR ABOUT THE
RECONFIGURATION OF A BIOGRAPHY**

CZU: 821.135.1(478).09(092)

<https://doi.org/10.59295/spd2025u.23>**Felicia CENUȘĂ**

ORCID: 0000-0002-3872-3031

E-mail: feliciacenusasm@gmail.com

*Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hașdeu”,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova*

Summary. *The name of Ariadna Șalari is little known to the current reader, and her work is rarely researched by literary criticism either because of its remaining in the form of Russian writing, or because of its ideological charge. In this article we attempt the epic recovery of the autobiographical novel “Labirintul” by Ariadna Șalari, written between 1977 and 1985 and published, in Russian letters, in Chișinău, in 1990, a novel that reconfigures the author’s literary destiny. The biographical element is a pretext, but also a defining argument in the composition of the novel, which is intended to be an x-ray of Romanian society on both banks of the Prut river: one under Bolshevik occupation and the other on the side of the Allies. The novel “Labirintul” could count enormously in a possible attempt to reconsider Romanian Bessarabian literature by relating it to the historical context in which it was written.*

Keywords: *autobiographical novel, Bessarabia, Soviet occupation, socialist realism.*

Astăzi, atât biografia Ariadnei Șalari, cât și cărțile ei, îngropate, în mare parte, în cimitirul literelor rusești, sunt puțin cunoscute publicului larg, fie din cauza discreției autoarei, a experienței de viață avută în România despre care nu s-a știut în Basarabia¹, fie din cauza tributului plătit realismului socialist.

Ariadna Șalari s-a născut în anul 1923 la Akkerman, Cetatea Albă, într-o familie de intelectuali, tatăl său fiind profesor de greacă și latină. După divorțul părinților și recăsătorirea mamei, Ariadna Șalari își face clasele primare la Mangalia, unde familia se stabilește temporar, apoi revine la Cetatea Albă, continuându-și studiile gimnaziale și cele liceale. În 1944, anul în care își ridică atestatul de bacalaureat, Basarabia este ocupată de sovietici, situație care o determină să se refugieze, în plin război, în România, înscriindu-se la facultatea de chimie a Institutului Politehnic din București. Încă în timpul studenției este colaboratoare la revista „Orizont” (redactor-șef al căreia este

---

¹ Însuși Ion Druță mărturisește în cartea sa de memorii „Căsuța de la Răscruce” că Ion C. Ciobanu, colegul său de breaslă, avusese ghinionul să se căsătorească cu Ariadna Șalari, o scriitoare venită din România. Această căsătorie îi stopase oarecum cariera ce luase avânt...Nu se știa încă ce va fi cu româncea ceea, încotro se va orienta” [1, p.116].

avangardistul Sașa Pană, după cum mărturisește autoarea însăși într-un interviu acordat lui Victor Prohin în 1998 [2] și la săptămânalul „Flacăra”, unde-și face ucenicia de jurnalistă. Activitatea la „Orizont” și „Flacăra”, într-un anturaj intim de elită, este o perioadă de formare și tatonare a abilităților literare ale viitoarei scriitoare. În România îi sunt publicate texte semnate cu pseudonimul Maia Radovan. Prima culegere de basme-alegorii ale scriitoarei, găzduite în paginile revistei „Orizont” (1946), în timpul studenției, este ulterior respinsă ca necorespunzătoare ideologiei proletare.

După absolvirea Institutului Politehnic și câțiva ani de activitate în mediul literar bucureștean, Ariadna Șalari se repatriază în Basarabia, deja parte a Uniunii Sovietice, și activează în calitate de inginer chimist la o fabrică de bacuri pentru acumuloare din Rusia. La puțin timp, revine în Moldova unde lucrează ca profesoară într-o suburbie a Chișinăului (la Băcioi), urmează apoi cursurile Institutului de Literatură „Maxim Gorki” de la Moscova.

La Chișinău debutează cu povestiri pentru copii, iar mai târziu îmbrățișează genul românesc cu un conținut profund ideologizat: „Se-ntâlnesc pământurile” (1956), „Oameni și destine” (1961), „Valul lui Traian” (1968), „Tăceri răscolite” (1982). Totodată, publică și texte marcate de calamitățile istoriei: război, foamete, deportări, repatrieri, două dintre acestea fiind „Labirintul” (1990) și „Venetica” (1998).

La creația sa din ultimii ani (romanele „Labirintul” și „Venetica”) s-a referit expeditiv Mihai Cimpoi în volumul „O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia” (1997), iar cu analize aplicate pe text vin criticii Ion Ciocanu, în cartea „Scriitori de ieri și de azi” (2004), și Lucia Țurcanu, în revista „Moldova” (2023).

În anul 2022, la București, în cadrul proiectului cultural „Romanul românesc din stânga Prutului”, organizat de Asociația pentru cultură și arte „Arbor”, pe lângă alte patru romane importante ale șaizeciștilor basarabeni, „Povestea cu cocoșul roșu” (1966) de Vasile Vasilache, „Zbor frânt” (1966) de Vladimir Beșleagă, „Biserica albă” (1987) de Ion Druță, „Hronicul găinarilor” (2006) de Aureliu Busuioc, e supus analizei critice și romanul „Venetica” (1998) al Ariadnei Șalari, roman autobiografic, care cuprinde experiența de viață și literară a autoarei din anii 50-80 ai secolului trecut. Despre acest text scrie criticul literar Marius Chivu în articolul cu nume sugestiv „Existențialism în vremea totalitară”, publicat în revista „Dilema Veche”, nr. 906, din 19-25 august 2021.

„Venetica” este lucrarea care încheie epoca de creație a autoarei. Textul e precedat însă de „Labirintul” (1990), roman cu aceeași tentă autobiografică, considerat de criticul literar Lucia Țurcanu „una din cărțile cele mai bune ale Ariadnei Șalari” [3, p. 64]. Acest roman, credem, este important pentru istoria literară prin faptul că reface un context istoric și spiritual, ne conectează cu spiritul unei lumi revolute și reconfigurează destinul literar al autoarei. Substanța cărții este transcenderea în textul literar a biografiei Ariadnei Șalari din perioada aflării sale la București, între anii 1944 și 1949.

Romanul „Labirintul” este scris la persoana a treia, dar care nu e altceva decât o deghizată povestire la persoana întâi. Scopul unui atare procedeu este, cum ar spune criticul literar Eugen Simion, „pentru a întări prestigiul eroului care se confesează. Pentru

a-i da un alt statut, pentru a-i sugera cititorului că acela despre care se vorbește aparține Istoriei” [4, p. 66].

„Labirintul” este, în mod evident, o ficțiune autobiografică, multe evenimente din roman fiind cunoscute din interviurile pe care autoarea le-a acordat celor interesați. Nu este niciun dubiu că naratoarea, Mai, este însăși autoarea Ariadna Șalari și că sub umbrela ficțiunii epice se află întâmplări și personaje din anturajul său. Unele dintre ele sunt ușor de identificat, începând cu naratoarea cu pseudonimul Maia Radovan, cu care semnează o parte din texte scrise în România. Sunt și nume transparente, precum cele ale scriitorilor de la revistele „Orizont” și „Flacăra”, la care a activat autoarea.

Acțiunea se desfășoară după ocuparea Basarabiei de către bolșevici, în anul 1944, în plin război, când Mai se refugiază în România, unde își face studiile la Institutul Politehnic, mama sa și restul familiei rămânând în Basarabia, unde abia-și construiseră o casă, scăpând de datorii – cei care le împrumutaseră bani fuseseră deportați în Siberia. Refugiul peste Prut o face pe naratoare să reflecteze eseistic asupra tuturor masacrelor produse atât de bolșevici, cât și de naziști, în Basarabia, când pe ulițe erau vânați oameni, casele le erau devastate, bătrâni, copii, tineri și femei erau mânați ca o turmă de vite, la abator, – semn că viața era prinsă în capcană și că principiile umane dădură faliment: «Condamnații pășesc pe ulițele dosnice, mânați să-și sape ei singuri groapa comună, în care vor fi azvârliți de-a valma, ca o turmă de bovine, în care a dat molima!

Nimic nu mai confirmă asigurarea ființei umane. Prevederea în numele „rasei pure” justifică teroarea și crima. Pământul, cică, e germinat și rase inferioare, care nu mai au dreptul la fructele vieții. De aceea debitul fructificării sociale e acoperit cu dinții de aur ai celor crematorizați de vii! Nu mai există nimic stabil. N-a mai rămas nici urmă de integritate. În locul ei zumzăie muște strălucitoare, albastre-verzi, ce s-au prăsit atrase de izul cadaveric!» [5, pp. 215-216].

Romanul debutează cu polemicile unor jucători de poker din mediul cosmopolit al României, o societate selectă din Alba Iulia, pe marginea războiului în derulare, unde Mai chibițează în jocul de pocher și ascultă discuțiile jucătorilor. Pe neobservate, unul dintre ei „o apucă de mână și o întreabă:

„Da matala, domnițo, îmi pare că ești basarabeancă și în 40 ai stat la bolșevici. Ia spune-ne, draguț-o, cum arătau dumnealor?”

„Cine?” – strecoară candid duduița, studentă în anul întâi la Politehnica din București.

„Păi, ăștia...bolșevicii! Cred c-ai văzut destui!...”

„Bolșevicii?!” – studenta ridică din umeri. „Știu eu, cum să vă spun...Îmi pare că arătau cam ...cam ca dumneavoastră!” [5, p. 9].

Această discuție îi făcure mai atenți la tână basarabeancă, care nu era deloc naivă cum li se păruse.

Mai, proaspăt căsătorită cu Teo Dorici, student și el la chimie, un băiat frumos „bine clădit, care aducea cu statuia unei zeități păgâne” [5, p.174], și devenită doamna Dorici, „nu era o fată șic, cum o înțelegeau cei din Alba Iulia. Nu făcea parte din fetele

durdulii, vesele și cu chipăruși pe limbă, pentru care flirtul era cel mai plăcut joc” [5, p.16]. Pentru soacra sa, doamna avocat Dorici, „o femeie rece și mândră, cu maniere de regină”[5, p.15], Mai nu corespundea gusturilor sale, fiindcă era prea slabă, cu figura adolescentină, lipsită de orice rotunjimi feminine, „anacronic de cuminte și serioasă” [5, p.17], „străină, orfană, fără nume și zestre, ba încă și dintr-o provincie suspectă, unde băntuia bolșevismul” [5, p.15]. Înșiși ochii soacrei îi spuneau direct nurorii: „Ești o intrusă! Și așa o să rămâi pentru noi! O creatură anonimă, de care n-o să ne sinchisim! O să te urâm fiindcă te-ai strecurat nepoftită în mijlocul nostru și ne-ai stricat toate planurile!”[5, p.22]. Și rivalele doamnei Dorici, ca să se răzbune, îi găseau o mie de cusururi: „părul lins scurt, pe care n-avea când să și-l frizeze. Figura prea subțirică și neîmplinită. Tenul iritat un pic de coșuri mărunțele, ce se ivesc la vârsta adolescentină și care ei nu îi trecuseră. Degetele arse de chimicale, căci deprindea profesia de inginer chimist, ori fiind abia în anul întâi și nu știa să se păzească. Chiar și vocea-i plăcută și calmă, care nu împrumuta nicidecum tonuri glaciale, era găsită discordantă cu restul chipului considerat insignifiant”[5, p.27].

Neagreată fiind de părinții băiatului, aceștia caută orice motiv ca să-i despartă, în ciuda armoniei care exista între proaspeții căsătoriți.

După instalarea guvernului Rădescu, în plin război, crește inflația și cuplul intră într-o mare criză financiară. Teo Dorici este angajat pe post de asistent într-un laborator, dar, din cauza unor altercații de ordin naționalist, este destituit din funcție. La scurt timp se gândește să intre în politică, „de partea celor cu puterea”[5, p.170]. Planul este schimbat însă de un răvaș venit de acasă, de la părinți, care îl înștiințează că este o funcție vacantă de inginer chimist în tăbăcăria unui prieten. Teo pleacă la Alba Iulia. Se întoarce la scurt timp pentru a o lua și pe Mai. Ea însă refuză, motivând că vrea să-și termine studiile la politehnică. Părinții profită de decizia fetei și-i fac pe tineri să divorțeze.

Părăsită de soț, din dorința de a ieși din anxietate, Mai începe să scrie. La îndemnul unor prieteni, trimite un text la redacție. La scurt timp primește un mesaj care o anunță că îi este acceptat textul și este invitată la redacție, unde este întâmpinată de „tovarășul Alec”, redactorul-șef, un bărbat care „nu era nici gras, nici chel. Mai degrabă slab și cu păr bogat, încărunit la tâmple. Urechile un pic ascuțite, nările mobile, o linie subțire a obrazului calm, sub ochelarii cu dioptrii pozitive, obosiți și inteligenți. De-asupra buzelor pline, o mustăcioară discretă. Avea un fel glumeț de a se adresa, lipsit de ifose, ori de formalisme canonizate. Râdea deschis, stârnind o intimitate camaraderească” [5, p. 231]. Acest portret, al „tovarășului Alec” nu este al altcuiva decât al poetului avangardist (militar, poet și tată de băiat), care îi devine tovarăș de viață.

La scurt timp, Mai devine colaboratoare la revista „Flacăra”, unde este martora unor discuții despre artă, literatură, scris. Participă la dezbateri, emblematică fiind cea despre nuvela „Întâlnirea din pământuri” a lui Marin Preda. Satul adevărat, spune Maia Radovan, „ne oferă o icoană fidelă a prezentului încă învăscut în trecut, fiindcă satul nu o să se schimbe peste noapte, așa cum sună lozincile zilei! Ori Marin Preda nu-și născocoște țărani așa cum este cazul multor condeieri de la noi, printre care trebuie să

recunosc că mă număr și eu!...Țăranii lui Preda sunt adevărați! Pe când ceea ce scriem noi e un fel de operetă cu butade și lozinci! Iată de ce îl învidiez pe taciturnul Marin Preda”[5, p.383]. Mai rămâne contrariată de schimbările produse în comportamentul și creația tovarășului Alec: „Cândva acest om fusese un înverșunat avangardist. Pentru dânsul pe vremea aceea exista numai o literatură dinainte și de după Dada! Acum aveai impresia că un vulcan în efervescență acoperise cu lava lui mistuitoare ostovul cu meterezele gândirii de odinioară. Și fostul avangardist acreditase realismului macazul de nădejde al vieții, oferindu-i fereastra gândirii umane. Dar poți să știi ce l-a costat această evadare? Și cum fusese regăsită dizgrațiata realitate pentru care azi pledează?! ” [5, 384].

La revista „Flacăra”, Mai face cunoștință cu Nina Casian, Gala Galaction, Veronica Porumbacu ș.a. – o galerie de personalități neordinare din domeniul literar din acea frământată epocă, oameni aserviți unor idei utopice în care li se impunea să creadă. Naratoarea amintește și de prozatorul Cezar Petrescu, care își exprimase „alarmă” în articolul „Răspunderea scrisului”, învinuit fiind de dezinformare, ignoranță în materie, de denaturare a principiilor organizatorice și metodelor de lucru, când, de fapt, el susținea doar că scrisul presupune răspundere și se ridică împotriva „gândirii cazone” și a „dogmelor și ereziilor” de tot felul, la care duce „ajustarea la linie” și „revizuirile lăuntrice” pretinse de critica scribilor frontului cultural!” [5, p. 385].

După o perioadă de conviețuire cu Mai, Alec decide să-și perfecteze actele de divorț pentru a se căsători cu aceasta. Întâmplarea face ca Mai să se întâlnească cu un prieten al fostului soț, Nicki, care încearcă s-o convingă că procesul de divorț al tovarășului Alec l-ar putea expune oprobriului criticii colective. „Cu atât mai mult, că el e militar – fie și medic, dar poartă epoleți!—iar acolo știi că disciplina e și mai drastică!”. Această întâlnire o face să-și schimbe planurile și decide să meargă la centrul de repatrieri, despre care se anunțase în ziare, pentru a nu-i periclita viața tovarășului Alec. La scurt timp, își adună actele și revine acasă, la Cetatea Alba.

Așadar, „Labirintul” este o radiografie a societății românești mutilate de război și de alte cataclisme adiacente, o frescă a lumii literare din anii 1945-1949, pe fundalul căreia se împletește povestea de iubire dintre Maia Radovan și Sașa Pană, transpusă de Ariadna Șalari în paginile unui text artistic, poveste care reconfigurează biografia și destinul literar al autoarei, dar și o parabolă a individului înstrăinat și rătăcit, pe vremuri tulburi, în labirintul istoriei.

Romanul Ariadnei Șalari proiectează o altă lumină asupra procesului literar din Basarabia atât din punct de vedere estetic, ontologic, cât și documentar și necesită raportat la contextul în care a fost scris.

REFERINȚE:

1. DRUȚĂ, I. *Căsuța de la Răscruce. Proză memorialistică*. Chișinău: Cartier, 2018. ISBN 978-9975-79-891-4.

2. PROHIN, V. *Ariadna Șalari: fică a unui profesor de greacă și latină*. În: Moldova Literară, septembrie 1998.
3. ȚURCANU, L. *Pledoarie pentru o recuperare*. În: revista Moldova, noiembrie/decembrie, 2023, p.62-67.
4. SIMION, E. *Genurile biograficului, vol.1*. București: Tracus Arte, 2018. ISBN 978-606-664-939-1.
5. ȘALARI, A. *Labirintul*. Chișinău: Literatura artistică, 1990. ISBN 5-368-00373-0.
6. CIOCANU, I. *Scriitori de ieri și de azi*. Chișinău: Litera, 2004. ISBN 973-675-124-4.
7. CIMPOI, M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Arc, 1997. ISBN 9975-61-020-X.
8. CHIVU, M. *Existențialism în vremea totalitară*. În: Dilema Veche nr. 906 din 19 – 25 august 2021.

N.B. *Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.*